

ručnik, školsku knjigu, iz koje će slušatelji njegovi učiti, pa je sve tako udešeno, ne samo da se nauči prava nauka Crkve katoličke, već da se izloži u jezgri sve, što se u dogmatici uči. Kratkoća je razlog, što pisac ne govori mnogo o prijepornim pitanjima, već ih u kratko samo spominje i u kratko pobija. Gdje su bog-slovcu u dva tabora podijeljeni, Šanda odabire jedno mnijenje kao svoje, ističe ga i protivno mnijenje pobija. Nema dvojbe, da će ova kratkoća i jezgrovitost mnogo doprinijeti k napretku prave znanosti, pa zato ovo djelo preporučujemo i bogoslovcima i onima, koji žele dogmatiku specijalnu u kratko opetovati pripravljujući se za ispit.

Dr. Pazman.

Marić Dr. Joseph: Das menschliche Nichtwissen kein Soteriologisches Postulat. Ein Beitrag zur Frage über das menschliche Wissen Christi. Zagreb 1916. In 8° str. 80.

Ovom je knjigom naš revni suradnik široj publici pristupačnim učinio ono, što je u ovom časopisu na hrvatskom jeziku iznio u člancima: Što su učili Agnoete? (Bog. Smotra 1912.) Novi dokazi protiv modernih Agnoeta: Schella, Lebretona i modernista. (Bogosl. Smotra 1913.) Kritika modernih teorija o ignoranciji Kristovoj (Bog. Smotra 1914.), ter u svojem djelu latinski napisanom: De Agnoëtarum doctrina. Ovo posljednje pozdravila je kritika laskavo, pa je pisac mnijenja uglednih bogoslova na koncu ove knjige nanizao. Knjiga je razdijeljena u dva glavna dijela. Iza uvoda u prvom dijelu pobija dr. M. nazore Lebretonove,

a u drugom Schellove. Spominje iza toga mnijenje Lepinovo i Loisyjevo i pobija ih.

Budući da je u ovom časopisu latinsko djelo Marićevo bilo već podvrgnuto kritici, zato smatramo suvišnim podvrgavati ovaj prijevod novoj kritici. Pisac je hvalevrijednom marljivošću i ljubavi za znanjem upotrebio svoje prosto vrijeme, što mu ga preostalo od tegobne službe u vojničkim bolnicama, i posvetio nauci, a plodovi toga rada jest eto ova knjiga, koju preporučajem.

Dr. Pazman.

Troeltsch Ernst: Augustin, die christliche Antike und das Mittelalter. Im Anschluss an die Schrift De civitate Dei. (Historische Bibliothek Bd. 36.). München u Berlin, R. Oldenbourg 1915, str. 173, M. 5:50.

Niti jedan crkveni učitelj nije imao toliko i takovog upliva na pozniya vremena katoličke crkve kao što je imao biskup hiponski, veliki Augustin. Taj upliv ne osjeća se samo na neposrednim vijekovima iza njegove smrti nego i kroz cijeli srednji vijek. Sva skolastična špekulacija osobito ona o sv. Trojstvu i milosti temelji se na Augustinu, pače i zamašne reforme Grgura VII. izvedene su u povodu Augustinovih misli.¹ A tko ne zna koliko je njegov upliv bio na Tomu Akvinca?²

Zato i dajemo donekle pravo Adolfu Harnacku kad tvrdi, da je povijest unutrašnjega duševnoga života kao i povijest dogme na zapadu od početka petoga stoljeća sve do reformacije prožeta duhom Augustinovima. — Od toga nazora odstupa Er-

¹ Vidi Lange Joh. Das Staatensystem Gregors VII. auf Grund des Augustinischen Begriffs von der „libertas ecclesiae“ Greifswald 1915.

² Sravni Graf v. Hertling Augustinus-Citate bei Thomas v. Aq. Sitzungsberichte d. bayer. Akad. München 1904.

nest Troeltsch sa svojom gore spomenutom studijom i oslanjajući se na Augustinove socijalne misli i ideje izražene u djelu „de civitate Dei“, tvrdi da veliki biskup pripada isključivo kršćanskoj antiki, i da sa srednjim vijekom ima vrlo malo dodirnih točaka. Augustin, da je samo neki posrednik, preko koga je grčka kršćanska znanost doprla na zapad. On se odnosi prema srednjem vijeku onako po prilici, kako Origines ili Kapadočani prema istočnoj crkvi. Troeltsch naglasuje osobito pozitivnu stranu spisa „de civitate Dei“, naime da je Augustin pisao više da utvrdi kršćane u pravoj nauci, nego da pobije protivnike (protiv Scholzovoj tvrdnji o isključivo polemičkoj naravi djela). — Glede samoga pojma „civitas Dei“ pisac nikako ne dopušta, da je on identičan s pojmom katoličke crkve u smislu srednjovjernih školaštinih mislilaca, nego da znači neko crkveno općinstvo (dakako u smislu protestantskom). — Sve badoava. Tko i malo pozna unutrašnji duh katol. Crkve i njezin život, taj je i opazio, da je on isti i nepromijenjen kakav se nalazi u velikoga Augustina. Ne samo da je Augustin inspirirao cijeli srednji vijek nego i najnoviji vijek katolicizma. Srednji vijek od katolicizma ne da se rastaviti, kao što se ne da niti rastaviti katolicizam od Augustina. I konsekvantno, što više hoćemo da se približimo katolicizmu, tim više moramo se približiti srednjem vijeku — k sv. Tomi, a tim više i k Aureliju Augustinu.

J. Pavič.

Haase Felix, Prof. an d. Univ. Breslau. Weltkrieg u. orientalische Kirchen. Breslau 1915, str. 24. M. 0'50.

Profesor Haase pokušao nam je u kratko prikazati, u kakvom odnošaju stoje sadašnje istočne crkve prema savremenom evropskom ratu, dotično kakvo je stanje katolicizma kod pojedinih naroda istočne crkve s osobitim obzirom na Slavene. Pisac je raspravu razdijelio na šest odlomaka i to: Slaveni u Njemačkoj, Slaveni u Austro-Ugarskoj, katol. crkva u Srbiji, Rusija i kat. crkva, Islam i istočne crkve i misije u istočnoj Aziji. Jedini izvor, iz koga je Haase crpao

svoje podatke jesu „Šleske pučke novine“ (Schlesische Volkszeitung). Prema tome o kakvoj znanstvenosti i detaljnom poznavanju prilika istočne crkve ne može biti ni govora. Već prvi odlomak o Slavenima u Njemačkoj, u kome hvali lojalnost Poljaka na strani centralnih vlasti ne spada ni po naslovu ni po sadržaju pod titul brošure, baš kao što se niti Poljaci ne broje među narode istočne crkve. Povijest svjedoči, da su baš Poljaci između svih Slavena pokazali i pokazuju najmanje simpatija i smisla za istočno crkveno pitanje (izuzevši časnu osobu Isusovca Urbana). — Pisac je i o Rusinima vrlo slabo informiran. Istina, da je ugled Rusina radi njihovih t. zv. „kacapa“ (moskofila) vrlo pao, i da se možda tu i tamo našao koji neurednjak osobito među inteligencijom, no sam rusinski narod svakako je daleko lojalniji nego li su n. pr. naši pravoslavni po Bosni, Hrvatskoj i Ugarskoj uza sve izjave njihovih korifeja, kojih Haase navodi. Takve formalne izjave kod onoga, tko pozna pravoslavnu dušu, ne znače ništa. U odlomku Rusija i kat. crkva podatci piščevi su vrlo nepotpuni. O tisućama nevinih žrtava ruskoga ortodoksizma, o zarobljenju tolikih unijatskih svećenika govori pisac vrlo malo. Zaboravlja također, da je proširenje šizme među grčko-kat. narodom u Galiciji bilo djelo ortodoksne presije, nikako ne slobodne volje rusinkoga naroda. — Ostali odlomci, koji govore o Islamu i istočnim crkvama, i o misijama u istočnoj Aziji vrijedni su svake preporuke.

J. Pavič.

Lübeck Dr. Konrad. Die christlichen Kirchen des Orients. U maloj 8-in: XII + 206 str. Cijena: 1'20 Mk. Nabavlja se kod: Jos. Kösel'sche Buchhandlung Verlag, Kempten ili München (Bavarska).

Pisac ove knjige dr. Lübeck iz Fulde, po nalogu glasovitog njemačkog društva „Görresgesellschaft“, bio je za jednu godinu u Istoku, da pročava povjest starokršćanske liturgije i da se